

این کتاب تقدیم می گردد به روح پدر بزرگم:
ملا سرخاب سهد که همیشه و همواره
نجوهای شبانه اش همچون خاطره ای دور
بامن است.

شب و غراب هایی که بی کلاه

(نَه هی به شعر و شاعران حجم و موج ناب)
نخرالدین سعیدی

سرشناسه: سعیدی، فخرالدین، ۱۳۵۴.

عنوان و نام پدیدآور: شب و غراب هایی که بی کلاه: نگاهی به شعر و شاعران حجم و موج ناب / فخرالدین سعیدی.

مشخصات نشر: اهواز، سوسا، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۸۴۵-۰۰-۵

نوعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: شعر سپید -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد (شاعران ایرانی).

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ ش ۷۵۴/س ۱۹۰/PIR۴

رده بندی دی.ی: ۶۲۰/۱۴ا

شماره ثبت: ۳۹۷۲۷۹۸

سوسا

شب و غراب هایی که بی کلاه
(نگاهی به شعر و شاعران حجم و موج ناب)

فخرالدین سعیدی

طرح جلد: هانی ایل بیگی

چاپ اول، پاییز ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: چاپ جنوب

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۸۴۵-۰۰-۵

حق چاپ برای مولف محفوظ است

پست الکترونیک مولف: fa.saidi@yahoo.com

پست الکترونیک نشر سوسا: pg.publish1@gmail.com

فهرست

۷	مقدمه
۱۳	فصل اول: لزوم نوزایی در شعر ایران
۱۵	عوامل نوزایی و موانع پیشروی آن
۱۹	دگرگونی در شعر فارسی و آغاز شعر نو
۲۶	فصل دوم: (شعر موج نو و حجم)
۲۷	موج نو
۲۸	شاعران و مجموعه های شعر مربوط به موج نو
۲۹	ظهور و عوامل رواج شعر نو
۳۶	احمد رضا احمدی آن که از پا نمی نشیند و نمونه ی اشعارش
۳۹	شعر حجم
۴۵	بیانیه ی شعر حجم
۴۸	امل اجتماعی - سیاسی بروز این دو جریان شعری
۴۹	مؤلفه های شعر حجم
۵۰	اعزاز شعر حجم
۵۱	یادآه رویایی
۶۴	بهرام
۶۸	پرویز اسلم
۷۱	بیژن الهی
۷۵	فیروز ناجی
۷۸	محمود شجاعی
۸۱	فصل سوم (موج ناب)
۸۲	شاخص ها و مشخصه های سر موج ناب
۸۴	مشخصه ها و مؤلفه های شعر ناب
۸۵	از زبان مجید فروتن
۸۸	نظراتی درباره ی موج ناب (ثریا داودی حوله - امید حلالی)
۱۰۰	آسیب شناسی موج ناب
۱۰۴	شاعران موج ناب
۱۰۵	هوشنگ چالنگی
۱۰۸	سید علی صالحی
۱۱۱	بخشی از نامه ی سیمین بهبهانی به سید علی صالحی
۱۱۳	سیروس رادمنش
۱۱۹	آریا آریاپور
۱۲۳	هرمز علیپور
۱۲۸	یارمحمد اسدیپور
۱۳۲	مجید فروتن
۱۳۵	جمع بندی از شعر موج ناب و حجم
۱۳۸	پیوست ها
۱۴۰	من و ناب (نامه ی هرمز علیپور)
۱۴۳	نامه ی مجید فروتن
۱۴۶	منابع و مأخذ

مقدمه

شعر دوازدهم ای اندیشه ورزی ست، اندیشه ورزی به لون خودش شعر با اندیشه ورزی اثبات گرابانه سرسازگاری ندارد. «می اندیشم، پس هستم» که اثبات آریان سر می دهند، نزد شاعران جلوه های دیگری دارد. شاعر میگوید:

«من بیتی می سرایم دنیا را می سرایم من هستم دنیا هست»

«یانیس ریتسوس گرین اشعار - ترجمه ی احمد پوری»

پس شاعر با عبور از می اندیشم قاعده ی با قبضه کردن امور، به معبری از حکمت شادان می رسد که میگوید: «می سرایم، پس هستم» اگر زبان و اندیشه دو روی یک سکه باشند، اندیشیدن همان سیر در زبان باشد، آن گاه شاعر که در زبان شعر می رسد و در شعر به زبان، به اندیشه در شعر رسیده است و جنون شاعرانه که خیلی از شاعران به آن مفتخرند، آیا سیر دیگر گونه ی اندیشه در زبان نیست؟ شعر امروز ایران، حاصل توأمان شوریدگی های شاعران و اندیشگی های شان بوده است آن گاه که شاعری به این نتیجه می رسد که باید به فرم بیشتر بپردازد تا مسائل اجتماعی، در اندیشه و غور در شعر و هم در مسایل اجتماعی به این نتیجه رسیده است و آن گاه که به ساحت

شعر وارد می‌شود، این شعر است که حرف اول را می‌زند و عوامل دیگر در این وضعیت، فرمانبردار وضعیت شعرند. و اگر شاعری به این نتیجه می‌رسد که در شعرش باید حرف و شعار هم قاطی کند و به اصطلاح از جامعه و مردمی که به آنها تعلق دارد سخن بگوید باز هم با اندیشه در این مسایل بوده است که به این نتیجه و برآیند رسید است اما در این مجال، قصد سبک و سنگین کردن قضایایی این چنین را در سر ندارم و پرداختن به این که حق با کدام طیف است مرخص دیگری است که در خط سیر این مقال نمی‌گنجد.

حرف من این است که نیما با تفکر در جامعه و اندیشیدن به گذشته و حال شعر فارسی و وضعیت انسان معاصر با خودش به نتایجی رسید که به هر نحو، کسان دیگر هم به لزوم این دگرگونی واقف شدند و در عین حال بودند که گروه‌هایی که با این تغییرات مخالفت ورزیدند چرا که گریز از کلام مالوف را بر نمی‌تابیدند و ساختار ذهنی‌شان از پی دهه‌ها تحصیل شده‌های ادبیات گذشته‌ی فارسی به درک این ضرورت نایل نشد که اگر زمان عوض شود که همواره در حال شدن است انسان به ناچار با داده‌های روبه‌رو می‌شود که پردازش آن داده‌ها، لون دیگر اندیشه در ساختارهای مختلف را ایجاب می‌کند.

پیش‌زمینه‌ها، عوامل و موجباتی بوده‌اند که نهایتاً با نیما منجر به عبور از بن‌بست شعر فارسی به افق‌های تازه‌تر گردید. به اصطلاح اگر عوامل، زمینه‌ها و موجبات فراهم نبودند، نیما نمی‌توانست در خلاء به شعری با عنوان شعر نیمایی برسد.

مضاف بر این در شرایطی که دنیا و به تبع آن ایران، دچار سرعت در

تحولات اجتماعی و رویدادها میشد، نیما خود با عبور از بن بست، در واقع پیشنهاد عبور از خویش را نیز صادر کرده بود، وقتی قرن-ها پشتهای ادبی با سبکهای متنوعش نتوانست دوام بیاورد بالمآل نیما هم در این عبور، خود معبری بود که باید از آن عبور می کردند شاعرانی که در این پژوهش به آنها پرداخته شده است کسانی هستند که با عبور از نیما و نیمائیان و شاملو و شاملوئیان، پیشنهادهایی تازه تر به شعر فارسی ارائه دادند و در نهایت معبری بودند که عبور شاعران جوان از آنها به شعر امروز رسیده است موج نبو، شعر حجم و موج ناب، سه ناله از شعر مدرن فارسی است که پیوستههایی دارند و گسستههایی، که در این خط سیر، شعر حجم با عبور از موج نو و موج ناب با عبور از این هر دو به غنا و اقناع خود می پرداخت، شاعرانش زندگی را شعر، و شعر را زندگی کردند و این از بد حادثه است اگر برخی از شاعران نمودی کمتر از بود خود دارند.

به هر حال این موجها ظهوری داشته اند، دوره ی شکوه خود را تجربه کردند و در نهایت به افول رسیده اند یا در کمرنگ شده اند که امروز اگر حضوری دارند حضور مسلط و فاعلی بر گرایشهای دیگر شعر نمیتواند باشد. هر چند تاثیر بسزای این موجها و جریانها بر پیشبرد شعر فارسی را نباید نادیده گرفت.

جای آن دارد از همه ی کسانی که در این وادی قلم فرسای کردند و تن فرسودند و وقت گذاشتند، ادای احترام کنم.

از تاریکی دست توی تاریکی بردن دل می خواهد، در هر صورت به چالش بردن هر موضوعی خصوصاً موضوعاتی که پیش فرض دارند مثل تعاریف، کلیت ها، نگاه ها، دیدگاه ها، رفتارها و برخوردها، فکری بزرگ

را می‌طلبید، ارج نهادن به همت و تلاش کسانی که سعی کرده‌اند ریخت و قیافه شعر را عوض کرده و امروزی نمایند، مرا بر آن داشت که چنین کنم یعنی انگشت روی موضوعی بگذارم که تاکنون به صورت مدون و کتاب چندان به آن پرداخته نشده است، پس امیدوارم کاری درخور و قابل تأمل بوده و حق مطلب را ادا کرده و آبی هم به صورت احساس ششازده باشم. در اینجا لازم می‌بینم چند سطری در مورد منابع استفاده شده بنویسم یکی از این منابع تاریخ تحلیلی شعر نو است که مؤلف آن آقای شمس لنگرودی می‌باشد. ناگفته پیداست که مؤلف این کتاب قلمی در راهی دشوار و ناهموار نهاده است زیرا او از یک سو باید در بررسی قلم براند که بسیار وسیع و دست نیافتنی است و از دیگر سو با بررسی‌های گسترده در این حوزه رویاروست. عرصه‌ای که به دلیل فقر منابع و مکتوبات بی‌رهر و باقی مانده است و هیچ تحقیق و بررسی جدی در آن صورت نمی‌گیرد و گویی اهل شعر و ادبیات اصلاً در این حوزه احساس نیاز نمی‌کنند و قطعاً این بی‌نیازی نشانه غنای معلومات و آگاهی نامر از این حیطه جدید ادبیات نیست، بلکه نشانه بی‌اعتنایی و ناآشنایی با آن است. اگر چندین مجله تخصصی در همین حوزه منتشره کتاب‌هایی از این دست در این قلمرو نوشته شوند اوضاع نابسامان این بخش از ادبیات که مدت‌هاست در انزوا فرو رفته دگرگون شده و راه چاره‌ای نیز پیش پای دانشجویان و علاقه‌مندانی که دنبال کسب اطلاعات بیشتر در این حوزه هستند گشوده می‌شود. مؤلف این کتاب به حق گام در راهی بس دشوار نهاده و این امر تنها مستلزم اطلاعات به روز و جدید نیست بلکه نیازمند شهامت طرح مسائلی از این دست که جدیدتر و

ناشناخته‌تر هستند نیز هست. و منبع استفاده شده بعدی کتاب از سکوی سرخ تالیف آقای یدالله رویایی است. و منبع دیگر کتاب طلا در مس رضا براهنی است. منبعی دیگر که بسیار بدان مدیونم، کتاب چشم مرکب از زنده نام محمد مختاریست.

نکته سنجی‌ها و ظریف کاری‌های نویسنده و همچنین تسلط ایشان بر شعر کلاسیک و نوی فارسی، زبان در خور نقد و پژوهش و بسیاری ویژگی‌های ممتاز دیگر، چشم مرکب را به منبعی قابل اطمینان و شایان توجه برای پژوهندگان شعر فارسی تبدیل کرده است. منبع مهم دیگر، که از آن استفاده شده است کتاب جریان‌های شعری معاصر آقای عبدالمسیح پورچافی است که به جزئیات و زیر و بم های شعر حجم پرداخته است، شاعران نام‌آور حجم را همراه با آثار و مجموعه‌های شعرشان معرفی می‌کند، بیانیه‌ی شعر حجم، چگونگی صدور این بیانیه، دفاع یدالله رویایی از حجم و ... بخش‌های مختلف این کتاب است که اطلاعات کامل و ارزشمندی در اختیار دانشجو و محقق می‌گذارد که همواره با کمالات و تابع و اطلاعات راجع به این سبک شعر (حجم) رو به روست. نه تنها دانشجویان و محققان جوان، بلکه اساتید و بزرگان ادبیات هم با مراجعه به این کتاب پاسخ بسیاری از سؤالات خود را می‌گیرند و همواره می‌توان این کتاب را به عنوان راهنما، معرف و منبعی کامل و جامع در مورد شعر حجم نام برد. متن این کتاب آنجا که به بررسی نقد و نظرهای مختلف در رابطه با شعر حجم می‌پردازد زیباست و همه جانبه و وسیع به ادای مطلب می‌پردازد، مؤلف، این کتاب را صرفاً جهت معرفی شعر حجم و حواشی آن منتشر کرده است بدون حب و بغض و علاقه به چاپ

اثری که تنها نامی و نانی برای مؤلف به همراه دارد. باید بنویسم که در این پژوهش قبل از ورود به بحث شعر حجم و موج ناب در فصل اول به لزوم نوزایی در شعر ایران، در فصل دوم به شعر موج نو و حجم و در فصل سوم به موج ناب پرداخته ام در پیوستها نامه‌هایی از هرمز علیپور و مجید فروتن که بیشتر به شعر و شاعران موج ناب مربوط میشدند، آورده‌ام. با آرزوی اینکه قدمی شایسته برداشته باشم اگر چه اولین قدم نبود آخرین هم مباد ایدون بادا ایدون‌تر بادا

فخرالدین سعیدی